

❖ دلیل هشتم) دلیل امام خمینی

حضرت امام به عنوان نخستین دلیل می نویسد:

«لا ینبغی الإشکال فی حرمة بیعها و بطلانہ فی الصور التي یترتّب علیها الحرام، لاستقلال العقل بقیح ما یترتّب علیہ عبادة الأوثان و مبعوضیته، بل قیح تنفیذ البیع و إيجاب الوفاء بالعقد المترتب علیہ عبادة غیر الله - تعالیٰ. بل لو ادّعی أحد القطع بأنّ الشارع الأقدس الذی لا یرضی ببیع الخمر و شرائها و عصرها و لعن بائعها و مشتريها و حرّم ثمنها و جعله سحتا، لا یرضی بذلك فی الصنم و لا یرضی ببیعه و شرائه و نحوهما. بل یرضی من الأدلة أنّ تحریم ثمن الخمر و سائر المسکرات و تحریم بیعها و شرائها، للفساد المترتب علیها، و معلوم أنّ الفساد المترتب علی الأوثان و بیعها و شرائها، أمّ جمیع المفساد، و لیس وراء عبادة قریة. بل یرضی من الروایات المنقولة عن رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم، و أبی جعفر - علیه السلام - و أبی عبد الله - علیه السلام -، مستفیضة، أنّ مدمن الخمر کعابد وثن، أنّ عبادته شرّ منه یترتّب علیها فوق ما یترتّب علیہ، فکیف یمکن ذلك التشدید فی الخمر لقلع الفساد دون الأوثان؟»^۱

توضیح:

۱. عقل حکم می کند که هرچه نتیجه اش عبادت بت است، قبیح است و مبعوض شارع می باشد [پس حکم تکلیفی بیع، حرمت است چراکه کل ما حکم بقیحه العقل حکم بحرمته الشرع]
۲. عقل حکم می کند که تنفیذ بیع و ایجاب وفاء به عقدی که عبادت غیر خدا بر آن مترتب است، قبیح است [پس حکم وضعی هم فساد است]
۳. پس اگر کسی ادعا کند که شارعی که بیع خمر و لوازم آن را حرام می داند، در مورد بت هم بیع و لوازم آن را حرام می داند [حرف درستی زده است]
۴. بلکه می توان از ادله استفاده کرد که علت تحریم ثمن خمر، فساد موجود در آن است [پس علت فساد است] و همین فساد به نحو اتم در بت موجود است.
۵. بلکه وقتی در روایت داریم که دائم الخمر مثل عبادت کننده بت است، معلوم می شود که عبادت بت از خمر بدتر است و آنچه بر بت مترتب است از آنچه بر خمر مترتب است بیشتر است.

ما می گوئیم:

(۱) آنچه در کلام امام مطرح است، قابل تبدیل به ۴ دلیل است:

- الف) حکم عقل به حرمت بیع و بطلان بیع
- ب) ذوق فقاقت بر اینکه شارعی که به خمر راضی نیست قطعاً به بت هم راضی نیست.
- ج) تعمیم علت (علتی که قطع داریم به وجودش) که عبارت باشد از فساد.
- د) ادعای یکی بودن حکم مدمن خمر و عابد وثن و استفاده حکم از تشبیه مطرح شده.

۱. المكاسب المحرمة (للإمام الخميني)، ج ۱، ص: ۱۶۲

(۲) در مورد دلیل چهارم می‌توانیم بگوییم تشبیه درمدمن خمر است و نه کسی که یک بار خمر را شرب کرده است.

اللهم الا أن يقال: آنچه به عنوان ادله دوم و سوم و چهارم مطرح کردیم ادله ای است برای اثبات «اولویت» بت نسبت به خمر و لذه هر سه دلیل واحدی را ثابت می‌کنند. پس دلیل آن است که حکم بت از حکم خمر اولی است چراکه: اولاً قطع داریم و ثانیاً فساد علت است و این فساد در بت بیشتر است، و ثالثاً دائم الخمر از کسی که یک بار خمر می‌نوشد بدتر است و دائم الخمر عابد بت است.

(۳) برخی از شاگردان امام، ضمن اینکه کلام امام را پذیرفته‌اند، دلیل چهارم امام (تشبیه) را دلیل شرعی دانسته‌اند و آن را از آنچه ممکن است درباره حکم عقل مطرح شود، مبرّی دانسته‌اند، ایشان می‌نویسد:

«و بذلك يظهر ثبوت التكليف و الوضع معا في المسألة و عدم انحصار دليلها في دليل العقل حتى يناقش في جريان الاستصحاب في الموارد المشكوكة في المسألة، بناء على المناقشة في جريانه في الأحكام الشرعية المستنبطة من الأحكام العقلية المحضة كما ذكره الشيخ الأعظم «ره» في الرسائل.»^۱

(۴) درباره حکم عقل، باید به طور مفصل بحث کنیم ولی فی الجمله اشاره کنیم که می‌توان حکم عقل را چنین برشمرد که هرگاه عقل (یا عقلا) حکم کنند که باید قانون گذار چنین حکمی را مطرح کند، می‌توان آن را پذیرفت. و در ما نحن فيه عقل می‌گوید شارع باید به بطلان بیع و حرمت خمر حکم کند (و به این بیان می‌توان حکم عقل را در مورد بطلان و فساد هم جاری دانست در حالیکه اگر به قاعده ملازمه اشاره کنیم قاعده ملازمه صرفاً بین فساد و حرمت است و نه فساد و بطلان)

(۵) می‌توان به دلیل امام، بحث حرمت بیع مجسمه و تصویر را هم ضمیمه کرد یعنی اگر کسی بیع آن را حرام می‌داند، شاید بتواند به طریق اولی حکم به حرمت بیع بت کند. اللهم الا ان يقال که حرمت بیع مجسمه به خاطر تشبیه به خالق است و ربطی به بحث ما ندارد.

۱. دراسات في المكاسب المحرمة؛ ج ۲، ص: ۱۶۶